

УДК 658.382.3

Ю.Д. Древаль

Національний університет цивільного захисту України

Я.О. Сичікова

Бердянський державний педагогічний університет

ФОРМУВАННЯ ПРЕВЕНТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ОХОРОНИ ПРАЦІ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

В статті обґрунтовується необхідність формування охорони праці в закладах освіти. На прикладі Бердянського державного педагогічного університету представлено шляхи її формування. Одним із факторів смертності та захворюваності внаслідок впливу шкідливих виробничих факторів є недостатня поінформованість працівників про професійні ризики та вимоги охорони праці. У цьому контексті вдосконалення методики навчання та формування культури охорони праці в навчальних закладах продовжує залишатися актуальним напрямком дослідження. Формування культури охорони праці повинно забезпечувати безпеку на всіх рівнях трудової та навчальної діяльності. В першу чергу на організаційному, який повинен включати моральне та матеріальне стимулювання діяльності студентів, викладачів та персоналу, а також технічному, тобто бути узгодженим із сучасними технологіями та знаходитись у належному та справному стані. Велике значення в забезпеченні безпечних умов праці та навчання має наукове та методичне забезпечення процесу навчання.

***Ключові слова.** Культура охорони праці, заклади освіти, стан охорони праці, інноваційні методи навчання.*

Постановка проблеми. Одним з важливих завдань вищої освіти є підготовка спеціалістів всіх галузей від економічних до соціальних, успішна реалізація чого неможлива поза створенням безпечних умов праці та навчання, а також формуванням культури охорони праці учасників освітнього процесу.

Держава прикладає значних зусиль для забезпечення належного стану охорони праці в закладах освіти, що підтверджується як формуванням належної законодавчої бази, так і суто практичними заходами щодо зменшення виробничого травматизму. Проте, на сьогодні стан охорони праці в закладах освіти залишається далеким від оптимального. Це вагомо підтверджується загалом невтішними показниками щодо рівня травматизму та професійних захворювань. Все це загострює проблему формування превентивної культури охорони праці в закладах освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогодні різнобічні аспекти культури охорони праці досліджуються в руслі багатьох наукових напрямів, зокрема, трудового права, соціології, економіки та власне охорони праці. Дослідники оперують багатьма спорідненими категоріями, якими охоплюють різнобічні аспекти охорони життя і здоров'я працівників. Це і «культура безпеки», і «культура безпеки праці», і «культура виробництва», і власне власне «культура охорони праці». Виразно спостерігається і намагання авторів включити до змісту використовуваних понять якомога більше смислових виразів.

Виділення невирішених проблем. Водночас слід зазначити, що на сьогодні поки що бракує досліджень, присвячених проблематиці формування та вдосконалення культури охорони праці в галузі освіти.

Мета (завдання) рукопису. Метою рукопису, з урахуванням наведених аргументів, визначено обґрунтування суті та шляхів формування превентивної культури охорони праці у закладах освіти.

Виклад основного матеріалу. Одним із факторів смертності та захворюваності внаслідок впливу шкідливих виробничих факторів є недостатня поінформованість працівників про професійні ризики та вимоги охорони праці [1, 2].

У цьому контексті вдосконалення методики навчання та формування культури охорони праці в навчальних закладах продовжує залишатися актуальним напрямком дослідження.

Важливим є те, щоб пріоритет життя і здоров'я людини в процесі трудової діяльності був не тільки принципом, але щоб цей принцип реалізовувався практично [3].

Виходячи з цього, завдання керівників освітніх закладів і фахівців з охорони праці полягає у формуванні у працівників усіх рівнів ідеології безпеки і законорозуміння, щоб всі усвідомлювали і могли передбачити наслідки нещасних випадків. Тому головним завданням навчання охорони праці є виявлення і подолання психологічних станів, що ускладнюють адекватне реагування людини на небезпечні та аварійні ситуації, формування мотивації та навичок безпечної поведінки на робочому місці [4].

У сучасних умовах значення застосування інновацій у навчанні охорони праці зростає, оскільки:

- багато підприємств, їх організаційна структура перебувають у процесі безперервної реконструкції та реорганізації, оновлення більш інтенсивного, ніж це було раніше;
- прийняття рішень, особливо в небезпечних і надзвичайних ситуаціях, стає все більш складною діяльністю – інтенсифікуються виробничі та соціальні процеси, зростає ризик непередбачених наслідків;
- постійно збільшується різноманітність професійних ризиків, складність управління ними;
- Однією з основних причин незадовільного стану охорони праці в Україні залишається «людський фактор», на який сьогодні припадає близько 75-80% усіх нещасних випадків на виробництві;
- особливої значимості набуває виховання у працівників особистої відповідальності за дотримання норм безпечної праці.

Все це робить необхідним пошук нових підходів до навчання охорони праці, яке повинно опиратися не на трансляцію готових знань, а на створення умов для інноваційної пізнавальної діяльності на основі наявного досвіду.

До основних напрямків функціонування системи охорони праці вищого навчального закладу можна віднести:

- фінансування заходів з охорони праці;
- управління охороною праці;

- профілактика нещасних випадків і ушкодження здоров'я працівників та студентів;
- підготовка фахівців з охорони праці, підвищення їх кваліфікації;
- розслідування та облік нещасних випадків у закладі;
- контроль за дотриманням нормативних вимог охорони праці;
- захист законних інтересів працівників, постраждалих від нещасних випадків та професійних захворювань, та членів їх сімей;
- проведення атестації робочих місць за умовами праці та сертифікації відповідності організації робіт з охорони праці нормативним вимогам охорони праці;
- прийняття та реалізація локальних нормативних актів, цільових програм, спрямованих на поліпшення умов та охорони праці;
- забезпечення учасників навчального та виробничого процесу належними засобами захисту, санітарно-побутовими приміщеннями і пристроями;
- подання встановленої статистичної звітності про умови праці, виробничий травматизм та їх матеріальні наслідки тощо.

В Бердянському державному педагогічному університеті активно впроваджуються інноваційні методики викладання дисциплін «Основи охорони праці» та «Охорона праці в галузі». Крім того, невід'ємною складовою кваліфікаційних робіт бакалаврів, спеціалістів та магістрів є розділ з охорони праці. Відповідно до цього викладачами відповідної кафедри було розроблено та впроваджено в освітній процес навчально-методичний комплекс, який включає в себе навчальні та навчально-методичні посібники, методичні рекомендації та онлайн-тестування (рис.1) [5 – 9].

Рис.1. Фрагмент навчально-методичного комплексу з дисципліни «Основи охорони праці»

Впровадження психолого-педагогічних інновацій у сферу навчання з охорони праці можливо при виконанні низки вимог [4, 5, 10]:

- розробки інноваційних технологій з прив'язкою їх до конкретних тем з питань охорони праці;
- організації навчальних центрів з підготовки викладачів охорони праці;
- забезпечення варіативності змістовної частини навчання охорони праці відповідно до запитів різних груп слухачів;
- введення диференційованого підходу до навчання охорони праці його ступеня його підготовки;

- удосконалення матеріально-технічної бази;
- розробки та впровадження системи мотивації викладачів, стимулюючої їх до впровадження інноваційних форм навчання з охорони праці;
- подальшого вдосконалення нормативно-правової бази, що регламентує навчання охорони праці;
- розробки та впровадження (з систематичним проведенням моніторингу) системи оцінки ефективності навчання охорони праці.

Інноваційний процес в навчанні охорони праці зачіпає, як правило, цілі, завдання, технологію та людські ресурси навчального закладу [4].

Успішність планування, організації та здійснення системного підходу до формування культури охорони праці багато в чому залежить від психолого-педагогічних умов та методичного супроводу.

В першу чергу, це психологічна готовність до застосування всіма суб'єктами нововведень навчального та виховного процесів. Нерідко при впровадженні освітніх інновацій в навчальних закладах на перший план висуваються технічні та організаційні питання, а підготовка до інновацій, в першу чергу, викладача і, певною мірою, слухача йде на периферію уваги керівників [3, 5].

Важливим стає впровадження нетрадиційних форм навчання охорони праці. Так, рекомендованим є відзначення Всесвітнього дня охорони праці.

У 2015 році Всесвітній день охорони праці за рекомендацією МОП проходив під девізом «Приєднуйтесь до формування превентивної культури охорони праці». Традиційно цей день відзначається і у Бердянському державному педагогічному університеті. Кафедра методики викладання фізико-математичних дисциплін та інформаційних технологій у навчанні та профспілковий комітет виступили організатором заходів до Дня охорони праці. У рамках події було проведено акцію щодо привернення уваги працюючих та студентів до питання профілактики культури праці (рис.2). Викладачами кафедр було проведено тематичні лекції. Крім того, було організовано конкурс плакатів «Приєднуйтесь до формування превентивної культури охорони праці».

Рис.2. День охорони праці в Бердянському державному педагогічному університеті

У навчальних лабораторіях та майстернях створено куточки охорони праці, основна мета яких – пропаганда безпечних умов праці через особисту відповідальність учасників навчального процесу. У наповненні куточків інформаційним та матеріалом

беруть участь не тільки викладачі університету, а й студенти. На рис. 3 зображено плакат-пропаганда, створений студентом факультету фізико-математичної і технологічної освіти.

В університеті відкрито кабінет охорони праці, що містить демонстративне та лабораторне устаткування, навчальну та методичну літературу, довідкові матеріали та основні нормативні документи з охорони праці, фахові журнали, засоби індивідуального захисту тощо. Заняття з відповідних предметів, а також інструктажі, проводяться виключно в цьому кабінеті.

Рис. 3. Плакат до Всесвітнього дня охорони праці, розроблений студентом Бердянського державного педагогічного університету

Формування превентивної культури передбачає створення для співробітників та студентів таких соціальних, санітарно-побутових, психологічних та інших умов, у яких вони почуватимуть себе комфортно, прагнутимуть працювати безпечно. Для цього необхідно не лише стимулювати, але й визнавати важливість ролі кожного учасника освітнього процесу від студента до керівника закладу, розширювати участь кожного в управлінні.

Культура взаємин є основою усієї діяльності закладу, яка передбачає і задає певні загальні рамки поведінки та діяльності суб'єктів праці. Проявляється вона у шанобливому ставленні один до одного, співпраці, у тому числі осіб, які здійснюють управління, організацію освітнього процесу, нагляд та виконання.

Слід чітко розуміти, що саме низький рівень культури охорони праці українського суспільства суттєвим чином зумовлює неприпустимо високий рівень травматизму. Тому, у закладах освіти необхідно здійснювати такі заходи [2 – 4]:

- розроблювати комплекс цінностей і зразки поведінки, які спрямовані на забезпечення безпечного і здорового способу життя та умов праці;
- встановлювати на всіх етапах освітньо-виховного процесу пріоритет безпеки особистості перед економічною вигодою;

- своєчасно інформувати учасників освітнього процесу про різного виду загрози безпеці та здоров'ю;
- посилювати пропаганду безпеки праці з урахуванням особливостей різних групових категорій – вікових, гендерних, професіональних тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, формування культури охорони праці повинно забезпечувати безпеку на всіх рівнях трудової та навчальної діяльності. В першу чергу на організаційному, який повинен включати моральне та матеріальне стимулювання діяльності студентів, викладачів та персоналу, а також технічному, тобто бути узгодженим із сучасними технологіями та знаходитись у належному та справному стані. Велике значення в забезпеченні безпечних умов праці та навчання має наукове та методичне забезпечення процесу навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Михайлов Ю.М. Охрана труда в образовательных учреждениях: Практическое пособие // Ю.М. Михайлов. – М: Альфа-Пресс. – 2009. – 184 с.
2. Чернета В.М. Особливості підготовки студентів ВНЗ економічних напрямів з питань охорони праці / В.М. Чернета // Вісник ХНАДУ. – 2012. – №59. – С. 84 – 88.
3. Щербаков В.И. Культура охраны труда и национальная безопасность / В.И. Щербаков // Охрана труда и техника безопасности на промышленных предприятиях. – 2011. – № 3. – С. 44.
4. Секачева Л.М. Инновации в обучении охране труда: проблемы внедрения / Л.М. Секачева, А.И. Овчаров, Т.И. Касьянова // Современные проблемы науки и образования. – 2012. – № 2; Режим доступа: URL: www.science-education.ru/102-5853.
5. Сосницька Н.Л. Основи охорони праці : [навч. посіб.] / Сосницька Н.Л., Волошина А.К., Сичікова Я.О. – Бердянськ: БДПУ, 2014. – 292 с.
6. Сосницька Н.Л. Основи охорони праці (дипломне проектування розділів з охорони праці) : [навч. –метод. посіб.] / Сосницька Н.Л., Волошина А.К., Сичікова Я.О. – Бердянськ: БДПУ, 2015. – 302 с.
7. Сосницька Н.Л. Основи охорони праці (організація індивідуальної роботи студентів) : [навч. –метод. посіб.] / Сосницька Н.Л., Сичікова Я.О. – Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2014. – 73 с.
8. Сосницька Н.Л. Основи охорони праці (організація індивідуальної роботи студентів) : [навч. –метод. посіб.] / Сосницька Н.Л., Сичікова Я.О. Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2014. – 70 с.
9. Сосницька Н.Л. Основи охорони праці (дипломне проектування розділів з охорони праці) : [навч. – метод. посіб.] / Сосницька Н.Л., Сичікова Я.О. – Бердянськ: БДПУ, 2015. – 302 с. / С. 1-152.
10. Кауненко М. В. Тенденции развития инновационных образовательных процессов применительно к обучению в области охраны труда / М. В. Кауненко, А. А. Никитин // Охрана и экономика труда. – 2011. – № 1 (2). – С. 49.

Y.D. Dreval

National University of Civil Defense of Ukraine

Y.O. Srchikova

Berdyansk State Pedagogical University

FORMATION PREVENTIVE OCCUPATIONAL SAFETY CULTURE IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS (EXPERIENCE BERDYANSK STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY)

The article substantiates the necessity to create safety in educational institutions. For example Berdyansk State Pedagogical University presented ways of formation. Today the diverse aspects of occupational safety culture examined in line with many scientific areas, including labor law, sociology, economics and own safety. It should be noted that today still lack of studies on the problems of development and improvement of occupational safety culture in education. One of the factors of mortality

and morbidity due to the influence of harmful factors is the lack of awareness of workers about occupational hazards and health and safety requirements. In this context, improving teaching methods and a culture of safety in schools continues to be relevant area of research. Building a culture of health and safety must ensure safety at all levels of employment and training activities. First of all, at the organizational, which must include the moral and material stimulation of students, faculty and staff, as well as maintenance, ie be consistent with modern technologies and be in good and serviceable condition. Of great importance in ensuring safe working conditions and training has scientific and methodological support of the learning process. Formation of a preventive culture involves the creation for the staff and students of social, sanitary, psychological and other conditions in which they would feel comfortable strive to work safely. You must not only encourage but also to recognize the role of each participant in the educational process of the student to the head of the institution, increase the participation of everyone in the government. Culture is the foundation of all relationships of the institution, which provides for certain sets the general framework of behavior and activities of labor. It is manifested in deference to each other, co-operation, including those that manage, organize educational process, supervision and execution. It should be clearly understood that this low level of labor culture of Ukrainian society materially causes unacceptably high injury rate.

Keywords. Culture of safety, educational institutions, state safety, innovative teaching methods.

Ю.Д. Древаль

Национальный университет гражданской защиты Украины

Я.А. Сычикова

Бердянский государственный педагогический университет

ФОРМИРОВАНИЕ ПРЕВЕНТИВНОЙ КУЛЬТУРЫ ОХРАНЫ ТРУДА В УЧРЕЖДЕНИЯХ ОБРАЗОВАНИЯ

В статье обосновывается необходимость формирования охраны труда в учебных заведениях. На примере Бердянского государственного педагогического университета представлены пути ее формирования. Одним из факторов смертности и заболеваемости вследствие воздействия вредных производственных факторов является недостаточная осведомленность работников о профессиональных рисках и требования охраны труда. В этом контексте совершенствование методики обучения и формирования культуры охраны труда в учебных заведениях продолжает оставаться актуальным направлением исследования. Формирование культуры охраны труда должно обеспечивать безопасность на всех уровнях трудовой и учебной деятельности. В первую очередь, на организационном, который должен включать моральное и материальное стимулирование деятельности студентов, преподавателей и персонала, а также техническом, то есть быть согласованным с современными технологиями и находится в надлежащем и исправном состоянии. Большое значение в обеспечении безопасных условий труда и учебы имеет научное и методическое обеспечение процесса обучения.

Ключевые слова. Культура охраны труда, учебные заведения, состояние охраны труда, инновационные методы обучения.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Древаль Юрій Дмитрович – д.держ.упр., професор, професор кафедри охорони праці та техногенно-екологічної безпеки Національного університету цивільного захисту України, м. Харків

Коло наукових інтересів: державне управління, охорона праці

Сичікова Яна Олександрівна – канд. фіз.-мат.н., доцент, доцент кафедри методики викладання фізико-математичних дисциплін та інформаційних технологій у навчанні Бердянського державного педагогічного університету, м. Бердянськ

Коло наукових інтересів: охорона праці, нанотехнології